

**СИСТЕМНО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ
ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ
(З ДОСВІДУ КОНКРЕТНОГО СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНЦІВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ)**

Юрій РУМЯНЦЕВ, Світлана ПИЛИПЕЦЬ

Львівський державний університет фізичної культури

Метою роботи є здійснити системно-структурний підхід до феномену здоров'я, провести теоретичний та емпіричний аналіз проблеми здоров'я народонаселення України.

Основні завдання роботи: визначити зміст системного підходу до аналізу феномену „здоров'я”. Розкрити взаємозв'язок фізичного здоров'я індивіда та соціального здоров'я українського народонаселення Західного регіону України.

Анотація. На основі системно-структурного підходу та конкретного соціологічного дослідження у роботі розглядається поняття „здоров'я“ як важливе соціальне явище, складний соціальний феномен, який є однією з найвищих цінностей, розглядаються поняття „духовне здоров'я“, „психічне здоров'я“, „соціальне здоров'я“, „здоров'я нації“, „здоров'я української нації“.

Ключові слова: здоров'я, психічне здоров'я, духовне здоров'я, здоров'я нації, соціальне здоров'я.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема здоров'я людини сьогодні досліджується фахівцями з різних галузей наукового знання. Крім безпосередньо вчених медиків, фахівців з валеології, гігієни, екології та інших галузей наукового знання, що вивчають безпосередньо здоров'я окремого індивіда. Останнім часом значна увага істориків, психологів, культурологів, соціологів та інших вчених суспільствознавців надається соціальним аспектам вивчення здоров'я людей, тобто уточненню поняття та змісту сутності соціального здоров'я людей – санології. Праці таких українських вчених, як: Брехмана І. І., Апанасенка Г.Л., Казначеева В.П. Такі українські вчені, як: Троянський В.А., Сущенко Л.П., Волкова С.С., Войтенко В.П. та інші дослідили окремі важливі аспекти понять „здоров'я” та „здоровий спосіб життя” у своїх працях. Велика кількість досліджень присвячена „здоровому способу життя” у взаємозв'язку з духовним світом людини. Стандарти та критерії здоров'я розглянуті в теоретичних працях Мельникова В.Г., Лавриненка ... Існують також спеціальні праці, що висвітлюють „здоровий спосіб життя” у взаємозв'язку з фізичним, психічним та соціальним станом людини. Авторами таких праць є: Платонова В.М., Кулініченко В.А., Даниленко О.І. та багато інших[3].

Мета дослідження: На основі системно-структурного підходу здійснити теоретичний та емпіричний аналіз проблеми здоров'я народонаселення Західного регіону України.

Завдання роботи:

1. Визначити зміст системного підходу до аналізу феномену здоров'я.
2. Розкрити взаємозв'язок фізичного здоров'я індивіда та соціального здоров'я українського народонаселення Західного регіону України.

Методи дослідження: анкетування, контент-аналіз, системно-структурний аналіз.

Результати дослідження. Введення структурно-системного аналізу, започаткованого і широко розповсюдженого західними вченими є надзвичайно перспективним у сучасній науці. Щодо нашого дослідження, на меті якого є здійснити теоретичний та емпіричний аналіз проблеми здоров'я у Західному регіоні України, то така методологія дозволяє по-перше: розглядати українське суспільство, як цілісну відкриту систему, що постійно розвивається і тому вимагає теоретичного та емпіричного дослідження стану соціального здоров'я українського народу (санологічний аспект) і по-друге: розглядати окремого індивіда, як біологічну автономну відкриту систему, що функціонує і само розвивається самостійно (валеологічний аспект). Для досягнення цієї мети почнемо з аналізу поняття „здоров'я”, яке на сьогодні не має однозначного трактування і тому вимагає філософсько-соціологічного аналізу.

На наш погляд, щоб дати вагоме обґрунтування терміну „здоров'я“, потрібно висвітлити та розкрити його значення, слід розглядати це поняття значно ширше, далекоглядніше. Здоров'я не можна трактувати як задовільний стан нашого організму, а як гармонійну форму існування особистості у процесах Всесвіту. Виходячи з розуміння поняття здоров'я не тільки, як задовільного фізіологічного функціонування організму, а більш широкого трактування цього феномену у світі системно-структурного підходу, слід зазначити, що здоров'я – це довершеність, досконалість організації, життєва надійність, гармонія функцій, енергія та звільнення від будь-яких навантажень і скованості. В основі здоров'я лежить принцип цілісності і гармонійного росту, розвитку і адаптації організму особистості в залежності від процесів, що формуються на суспільному рівні [1].

Розвиваючи думку відомих західноєвропейських вчених ХХ сторіччя, представників системно-структурного підходу, відомий російський вчений Г. Малахов дає таке трактування поняття „здоров'я“ – це стан організму, що базується на трьох основах: духовність, психіка і фізіологія, які вимагають специфічного системного підходу до вирішення проблем, котрі виникають у будь-якій з них /див. Г. Малахов „Основи здоров'я“ 2003, стор. 6-7/. Людина не може досягнути бажаного рівня здоров'я без повної гармонії у цих сферах. У методологічному підході ми розділяємо точку вище згаданого науковця щодо обґрунтування суті духовного здоров'я, яка ґрунтується на мудрості стародавніх тибетських монахів. Духовність базується на трьох відвічних засадах: Всесвіт, потреби та діла, а людина – це істота, що живе всередині величезного живого організму, який ми називаємо Богом і сприймаємо його як докільля. Роль людини у цьому живому організмі – жити в ньому, любити його і самовдосконалюватися. Залежно від впливу людської діяльності, відповідь докільля буде відповідною, а це і є стан, у якому перебуватиме особа. А це означає, що здоров'я – це не лише відсутність певних фізіологічних дисфункцій організму, а гармонійне співжиття із Всесвітом через суспільну форму існування, як одну із його структур.

Аналізуючи людину за допомогою системно-структурних підходів, що ми не більше ніж єдність біологічних та соціальних факторів, які існують за допомогою психоемоційних зв'язків організму, що забезпечують її гармонійне співжиття із оточуючим світом. До них належать психоемоційні зв'язки з природою, космосом, з соціальним середовищем, а саме суспільством, його нормами, ідеалами, потребами і мотивами, ціннісними орієнтирами, під впливом яких людина формується, як особистість і отримує базовий потенціал життєдіяльності [4].

Аналіз опрацьованої нами літератури дає можливість стверджувати, що поняття „здоров'я“, проблеми його збереження та відновлення, створення системи охорони здоров'я, перспективи та тенденції його розвитку, розглядаються в контексті фізичного здоров'я людини, як окремого індивіда, так і на рівні конкретного суспільства взагалі, тоді мова йде про соціальне здоров'я нації. На нашу думку, сьогодні виникає нагальна потреба у трактуванні здоров'я, як поняття значно ширшого. У світі аналізу широкого емпіричного матеріалу, що накопичений у багатьох галузях наукового знання, у рамках системно-структурного підходу, здоров'я потрібно розглядати, як гармонію фізіологічних та соціальних цінностей. Проведений нами огляд наукової та періодичної літератури методом конвент – аналізу, свідчить про те, що поняття „здоров'я – як соціальна цінність“, а також „здоров'я нації“ практично не досліджуються. Тому ми намагаємося розкрити сутність цих понять не тільки на теоретичному рівні, а й на основі проаналізованого нами емпіричного матеріалу.

На сьогодні у вивченні здоров'я української нації переважає хибний методологічний підхід, що ґрунтується на дослідженнях суспільствознавства та природознавства, який не дає можливості виявити стан, основні тенденції та перспективи розвитку здоров'я української нації. Стогодні, при існуванні великої кількості публікацій фахівців з різних галузей наукового знання, що аналізують стан та проблеми розвитку української нації, існує розбіжність у дослідницьких підходах, яка полягає у тому, що з однієї сторони дається статистичний аналіз фізичного здоров'я українців у вузькому розумінні, а з іншої – мова йде про розвиток духовного здоров'я нації, що базується на відродженні державності, традицій, культури тощо. Ми вважаємо, що такий підхід науково-дослідницьких робіт є одностороннім, саме тому на сьогодні ми не маємо інтегративного поняття „здоров'я нації“. Якщо поєднати ці два аспекти, тоді можна дослідити та проаналізувати стан здоров'я української нації.

На основі огляду публікацій [2] та реальних суспільних процесів ми можемо стверджувати, що складна політична та економічна ситуація в Україні, відсутність національної консолідуючої ідеї на державному рівні, високий рівень безробіття, втрата соціального змісту людської праці, занепад моральних цінностей – все це призводить до кризи українського суспільства в цілому та кожної людини зокрема. Потрібно зазначити, що ці чинники є одними із основних критерій визначення здоров'я нації.

Проаналізувавши зв'язок індивіда з суспільством, його вплив на суспільні процеси, слід зробити акцент на фізичному здоров'ї не індивіда, а особистості. Результати для таких висновків ми отримали засобами конкретної соціології. Тому, окрім опрацьованої наукової літератури, сюди відноситься конкретне соціологічне дослідження (проводилося у 2004-2005 роках у Західному регіоні України дослідницькою групою у складі: Романчак О.І., Галас Ю.А., Куденчук Ю.П., Пилипець С.П. Керівник колективу – Рум'янцев Ю.О.)

Згідно з результатами конкретного соціологічного дослідження, отриманих шляхом анкетування, фізичний стан здоров'я українців погіршується з кожним роком. Фахівці медицини стверджують, що за останній час відсоток захворюваності населення зріс. Причинами такого погіршення фізичного стану здоров'я українців є вплив фінансово-економічного, політичного, соціального та екологічного становища України. Проте не слід забувати, що не менш важливими аспектами є рівень сформованості поглядів на життя особистості, її наміри та запити у діяльності, ставлення до власного фізичного здоров'я.

На думку 83% респондентів „здоров'я” – це стан організму при відсутності слабості, болю, дискомфорту, настрою і зрештою хвороби. І лише 17% опитуваних поняття „здоров'я” асоціюється із станом організму, що виникає у гармонії його психічного стану з психічним, духовним та соціально-економічним, і саме цю гармонію слід берегти та підтримувати методами, які кожен з нас обирає самостійно. Для того, щоб визначити ці підходи та методи, ми поставили таке запитання у анкеті: „Яким чином намагаєтесь зберегти своє здоров'я?”. У результаті ми отримали 87% відповідей, де робиться акцент на тому, що нічим не займаються і не дуже шкодять власному фізичному здоров'ю. Про місце активного відпочинку у житті українців можна стверджувати, що 77% опитаних займаються активною формою відпочинку, і лише 23% опитаних залежно від обставин, надають перевагу пасивному відпочинку.

Згідно дослідження 48% опитаних зовсім не цікавляться спадковими хворобами, що мали місце у їх родоводі. Однак, з 52% опитуваних, що дали позитивну відповідь на запитання щодо спадкових хвороб – 58% з різних причин, не займаються профілактикою своїх спадкових хвороб.

Вникаючи у суть поставленої думки, виникає необхідність згадати, що існуюча на сьогодні профілактична система охорони здоров'я діє лише формально, і це знаходить відображення у свідомості людей, оскільки, 53% респондентів ставляться до обов'язкових медичних оглядів позитивно, однак 49% з них не виконують поставлених перед ними вимог і відчують у цьому не більше ніж формальність та особисту справу. Слід підкреслити, що необхідність безпідставного обстеження підтримує лише 27% опитуваних, а відповідно основна кількість опитаних не акцентує своєї уваги на подібній потребі. 71% респондентів, які не надають відповідного значення обов'язковим медичним оглядам та безпідставному обстеженню, вважають, що основною запорокою збереження їхнього здоров'я та ранньої діагностики захворювань є їхнє фінансово-економічне становище. А також відзначаємо, що лише 29% тих, хто взяв участь у анкетуванні пов'язують незадовільний стан свого організму через недбале ставлення до встановлених вимог щодо обстежень, а також зауважують, що не обстежувалися по кілька років.

Розкриваючи взаємозв'язок та лікування з матеріальним становищем особи ми зіткнулись із досить не простим обґрунтуванням ситуації. А саме, 42% опитаних вважає, що їхнє фінансово-економічне становище домінуючого впливу на діагностування патології не має, проте має вагомих вплив на лікування.

Результати дослідження є:

- зміст нового для валеологічних та соціологічних наук поняття „соціальне здоров'я “, яке полягає у тому, що воно включає в себе не тільки фізіологічні показники організму

особи, а й ряд аспектів психічного, духовного і морального здоров'я людей, як певної соціальної спільноти.

- в результаті конкретного соціологічного дослідження нами виявлені основні показники здоров'я української нації та основні фактори впливу на його рівень. Основними з них є: відсутність консолідуючої ідеї на державному рівні та незадовільний соціально-економічний стан українського суспільства.

Висновки

Таким чином, проведений нами теоретичний та емпіричний аналіз проблем здоров'я української нації, дозволяє нам зробити такі висновки: здоров'я нації – це одне із найцінніших соціальних надбань, що є складним соціальним феноменом, який ґрунтується не тільки на фізичних аспектах окремого індивіда, а й на відповідному рівні психологічного та духовного сприйняття, які тісно переплітаються з суспільними явищами позитивного та негативного характеру, котрі формують світогляд української нації. У вивченні реального стану основних проблем соціального здоров'я нації велике значення мають конкретні соціологічні дослідження, що дають змогу висвітлити думки, погляди та участь індивідів у формуванні суспільних процесів. Тому, на основі проаналізованих нами результатів конкретного соціологічного дослідження ми можемо стверджувати, що здоров'я нації залежатиме від:

- сформованого світогляду, що ґрунтується на знаннях отриманих під час формування особистості.
- Обраної стратегії життєдіяльності та базових поглядів особистості.
- Несучої ролі у суспільстві, соціального значення.
- Екологічного та фінансово-економічного становища суспільства.

Тому, ми вважаємо необхідним проводити дослідження здоров'я нації у багатогранній сукупності усіх його аспектів.

Література

1. Буліч Е., Муравов І. Стратегія активності і оптимізму – валеологічне обґрунтування принципів здоров'я і довголіття // Молода спортивна наука: Зб. наук. пр. з галузі фізичної культури та спорту. – Л., 2003. – Вип. 7. – Т. 1. – С. 6 – 8.
2. Головаха Э.І., Паніна Н.В. Соціальне самопочуття населення України // Українське суспільство на порозі третього тисячоліття/ Під ред. М.О. Шульги.-К.: Ін-т соціології НАН України, 1999. – С. 9 – 11.
3. Орда О.М. Основні напрямки державної політики в охороні здоров'я в рамках міжгалузевої комплексної програми “Здоров'я нації” на 2002-2011 роки // Міжгалузева комплексна програма “Здоров'я нації” на 2002-2011 роки-крок до реформування галузі – К. 2006. – С. 8 – 12.
4. Суцценко Л.П. Соціальні технології культивування здорового способу життя/ Запоріж. держ. ун – т. – Запоріжжя, 1999. – С. 24 – 25
5. Малахов Г. Основи здоров'я. – Невський проспект, 2003. – С. 6 – 7.

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЙ АНАЛИЗ ПРОБЛЕМЫ ЗДОРОВЬЯ УКРАИНСКОЙ НАЦИИ (ИЗ ОПЫТА КОНКРЕТНО-СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ ПРОБЛЕМЫ ЗДОРОВЬЯ УКРАИНЦЕВ ЗАПАДНОГО РЕГИОНА УКРАИНЫ)

Юрий РУМЯНЦЕВ, Светлана ПИЛИПЕЦЬ

Львовский государственный университет физической культуры

Цель работы: совершить системно-структурный подход к феномену здоровья, провести теоретический и эмпирический анализ проблемы здоровья народонаселения Украины.

Основные задачи работы: определить содержание системного подхода к анализу феномена „здоровье“. Раскрыть взаимосвязь физического здоровья индивида и социального здоровья нации. Проанализировать состояние здоровья украинского народонаселения Западного региона Украины.

Аннотация. На основе системно-структурного метода и конкретного социологического исследования в работе рассмотрено здоровье как важное социальное явление, сложный социальный феномен, который есть одним из наиболее важных ценностей, рассматриваются понятия «духовное здоровье», «психическое здоровье», «социальное здоровье», «здоровье нации», «здоровье украинской нации».

Ключевые слова: здоровые, психическое здоровые, духовное здоровье, здоровые национальности, социальное здоровые.

**THE HEALTH AS A SOCIAL VALUE
(FROM THE EXPERIENCE OF SCIENTIFIC RESEARCH
OF HEALTH PROBLEMS IN WESTERN UKRAINE)**

Yuriy RYMYANTSEV, Svitlana PYLYPETS

Lviv State University of Physical Culture

The main tasks of the work are: to define the content of system approach to the analysis of “health” phenomenon, to expose the connection of physical health of the person and social health of the nations, to analyze the style of physical and social health of the population of Western region.

Abstract. Basing on system-structural approach and concrete sociologic research it has been analyzed the notion “health”, as on complex social phenomena, fact, which is one of the most important values. It has been studied the notions “moral health”, “psychic health”, “social health”, “nation health”, “Ukrainian national health”.

Key words: health, psychic health, moral health, nation health, social health.